

Inhoud

Een woord vooraf	9
Proloog	10
DEEL 1 – RUIS	15
Flowchart	17
Fabeltjesfuiik	27
Cookies	32
Familie-app	39
DEEL 2 – VERBREKING	49
Geblokkeerd	51
Vaccin	60
Interview	70
Rome	77
Frisse lucht	82
Verhuizen	89
Kerst	94
Operatie	100
DEEL 3 – REPARATIE	113
Moeders	115
Visite	122
Sorry	127
Kostuums	133
Mandali	140
Autonoom	149

DEEL 4 – HERNIEUWING	157
Gedoogbeleid	159
Motor	165
Ontstoren	170
Essay	175
Boek	182
Epiloog	189
Dankwoord	192
Hulp bij polarisatiepijn	197

Een woord vooraf

Lieve lezer,

De informatie in dit boek kan verschillen of zelfs in tegenspraak zijn met de meningen en/of informatie waar je op dit moment over beschikt. Dit boek kan daarom confronterend of ongemakkelijk zijn.

Dit boek dient niet als wetenschappelijke bron van informatie over corona, vaccinatie en polarisatie. De corona-updates aan het begin van de hoofdstukken in deel 1, 2 en 3 zijn afkomstig van de coronavirus tijdlijn-website van de rijksoverheid: www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-tijdlijn.

Hoewel er in dit verhaal verschillende actuele thema's aan bod komen omtrent corona en complotten, is het niet de intentie om stelling te nemen over wat wel en niet waar is. Ik geloof dat wij als mens vrij zijn om te denken wat wij willen denken en dat we elkaar vrij moeten laten om hetzelfde te doen. Je kunt dit boek lezen ongeacht wat je wel of niet denkt.

Marthe Walter

Proloog

In mijn hoofd bestaan verschillende versies van mijn moeder. Mama in een hemelsblauwe zomerjurk met lange, opgestoken haren. Een kinderstoeltje voor en achter op de fiets. Ik herinner me ons huis. Hoe we na de scheiding met z'n viertjes in Bergen op Zoom wonen – mama en haar drie jonge kinderen. Ruziemaken om wie vandaag haar hand mag vasthouden onderweg naar school. Wanneer het gekibbel te lang duurt, gooit ze haar armen in de lucht en leest ze ons de les: 'Allemaal even loslaten! Als jullie niet kunnen delen, dan krijgt vandaag helemaal *niemand* een handje.'

Ik herinner me hoe mama vroeger rook. Eau de toilette van Laura Biagiotti en glycerona handcrème met een hint van kamille. Kussengevecht op het grote bed, totdat er iemand iets te hard vanaf valt en begint te huilen. Kaarsjes op de zondagochtend. Verse croissantjes uit de oven, Vivaldi op de achtergrond.

Mama achter haar naaimachine, met een bosje glaskopspelden tussen haar tanden geklemd en een centimeter om haar nek. Het luide gedreun van de motor van het apparaat, het knippen van de stofschaar en het gemompel over haar nieuwste creatie. Steeds opnieuw verwonderd over haar eigen werk: 'Kijk eens hoe ik van een platte stof een ronde dame kan bekleden. Dat is toch wonderbaarlijk?'

Mama met korte haren en een kapsel dat mij doet denken aan de voormalige koningin Beatrix. Hoe ze telkens overweegt om eens een andere coupe te kiezen, maar dan toch weer met

hetzelfde terugkomt. Lippenstift van de Hema die ze bewaart in een speciale etui met een spiegeltje, zodat ze overal kan checken of het nog goed zit. Briefjes in mijn brodtrommel om me een fijne dag op school te wensen of om sorry te zeggen van iets wat eerder die week is voorgevallen.

Mama die in haar eentje met drie kinderen in de TGV richting Frankrijk stapt alsof het de normaalste zaak van de wereld is. Boekjes, spelletjes en kleurpotloden voor onderweg. De spiegelreflexcamera met een kleurrijke vintage riem die overal mee naartoe gaat. Plaatjes schieten terwijl ze herhaalt: 'Kind, wat ben je prachtig' en 'Ik heb je zelf gemaakt'. Het jaarlijkse gezinsportret voordat we drie weken naar papa gaan in de zomervakantie. De vers verschoonde bedden en het opgeruimde huis bij thuiskomst.

Mama als verpleegkundige. Een gedaante in een wit verpleegstersuniform die voorafgaand aan haar nachtdienst nog een kusje komt geven als we al op bed liggen. De volgende ochtend geduldig wachten tot ze wakker wordt, omdat ze na zo'n lange nacht werken net iets langer slaapt. Mama met een burn-out die alleen nog maar kan huilen en op de bank wil liggen. Mama die zich keer op keer opnieuw uitvindt en die zich op een dag inschrijft als ondernemer bij de Kamer van Koophandel.

Mama van wie altijd iedereen mag mee-eten, zelfs wanneer ze het niet breed heeft en eigenlijk maar net genoeg heeft voor haar eigen gezin. Hoe ze niet alleen voor haar kinderen, maar ook voor de vriendinnen van haar kinderen kleren maakt. Hoe mijn jeugdvriendin Fenna op een dag opbiecht: 'Als ik kom spelen, dan kom ik niet alleen voor Marthe, maar dan kom ik voor jullie allemaal!'

Mama's oneliners die ons al op jonge leeftijd leren om onze eigen ruzies op te lossen. 'Ik ben je moeder, geen politieagent.' 'Het gaat er niet om wie er *begint*, het gaat erom wie er *ophoudt*.'

‘Wie uit contact gaat, moet ook weer terug in contact komen.’

Mama met haar nieuwe man Coen. De mededeling dat we vanaf nu een groter gezin worden met een stiefvader en een stiefzus.

Het laatste etentje met zijn viertjes in restaurant De Teerkamer in Bergen op Zoom. Gouden doosjes met briefjes waar we allemaal onze lievelingsherinneringen van de tijd met ons viertjes opschrijven. Het rondje niet leuk/wel leuk na het eten. Omstebeurt delen we wat we wel en niet leuk vonden aan onze dag. Hoe mama en Coen altijd eindigen met: ‘Ik vond het leuk om vanochtend naast mijn schatje wakker te worden,’ en het spelletje afsluiten met een kus.

Mama die met ons en onze vriendjes en vriendinnetjes deelt wat ze leert op haar cursus emotioneel lichaamswerk. Hoe ze ons blinddoekt en begeleidt in een ‘ritueel der zintuigen’ waarbij ze iedereen stukjes fruit en ander lekkers voert, terwijl ze tussendoor op diverse klankschalen slaat. De dansavonden in de woonkamer op muziek van Osho’s ‘marketplace’, ‘kundalini’ en ‘second wind’, waar we dansen tot de ramen zijn beslagen.

Mama met haar handen in haar haren en een gezin vol puberende kinderen. De introductie van het viezewoordenpotje. ‘Ik wil dat wij in dit huis respectvol met elkaar omgaan. Wie schreeuwt of scheldt, moet 25 cent betalen en wie aan het eind van de week het minst heeft betaald, krijgt de buit!’

Het afschaffen van het viezewoordenpotje, omdat het haar stiekem vooral zelf veel geld kost. Mijn rugtas pakken om van huis weg te lopen omdat ik haar strenge regels helemaal beu ben. In de avond toch weer terug naar huis gaan.

Mama op haar meditatiekussen in de ochtend. In kleermakerszit voor de grote glazen schuifdeur met haar ogen dicht, terwijl de rook van het wierookstokje om haar heen danst.

Dat ze op een dag de mededeling doet dat ze geen journaal meer wil kijken, omdat ze die negatieve energie niet in huis wil. Hoe ze om halftien in de avond de stekker van de router eruit trekt, zodat we een boek lezen in plaats van iets op een laptop of telefoon.

Mama met haar eerste grijze haren, die ze vrij snel na de ontdekking verft in haar vertrouwde haarkleur. Haar eerste rimpels en gebreken. De krasjes op de auto die ze gekscherend opbiecht: 'Ik heb er even een coupenaad in gereden.'

Mama die de gordijnen en de vloer sponsort in mijn aller-eerste eigen flatje in Tilburg. De cappuccino's die we drinken bij café Berlijntje, wanneer ze wekelijks langskomt met mijn schone wastas.

Mama die me naar Amsterdam brengt voor een kijkmiddag bij een appartement en die enigszins teleurgesteld accepteert dat ik op het laatste moment vraag of ze alsjeblieft *niet* mee naar binnen gaat, omdat ik dit toch echt zelf wil doen.

Mama in een ziekenhuisbed als ze door een verkeerd gestelde diagnose bijna komt te overlijden. De brok in mijn keel terwijl ik naar de slangetjes in haar arm kijk. De opluchting wanneer ze weer naar huis mag.

Hoe, ook op latere leeftijd, mijn vriendinnen vragen of ze een keer met mijn moeder mogen lunchen omdat ze haar zo'n leuk mens vinden. Natuurlijk mag dat.

Het vertrouwde gevoel van haar zachte handen, die langzaam maar zeker veranderen in de handen van een oudere dame.

Als ik de pijn voel van de afstand tussen mij en mijn moeder, voel ik tegelijkertijd de dankbaarheid voor al de moeders die ik heb gehad. Ze bestaan niet meer, alleen in mijn herinnering.

DEEL 1

RUIS

Flowchart

Februari 2021:

Verlenging lockdown en meer aandacht voor de sociaaleconomische gevolgen

Begin februari wordt de lockdown verlengd. Basisscholen en kinderopvang (met uitzondering van de bso) kunnen per 8 februari weer open. Sociaaleconomische gevolgen krijgen een nadrukkelijker plek in de besluitvorming. Vanaf 10 februari wordt bestellen en afhalen ingevoerd.

‘Kijk eens mams! Ik heb speciaal voor jou een handige flowchart gemaakt die je vertelt of het wel of niet verstandig is om iets te posten op LinkedIn.’ Zal ik een smiley in de mail erbij zetten om mijn goede intenties te benadrukken? Mijn handen zweven even boven mijn toetsenbord. Ik spreek mezelf toe: ‘Doe nou maar...’ Met mijn rechterhand zet ik een dubbele punt en een sluitend haakje. ‘Misschien is het leuk om hem uit te printen voor op je kantoor,’ schrijf ik nog. Ik onderteken met ‘liefs, Marthe’ en verstuur de mail naar mijn moeder.

Diezelfde ochtend knutselde ik zo’n anderhalf uur aan een stroomschema. Bovenaan staat in grote letters TO POST OR NOT TO POST? Daarna wijzen vragen als ‘Is de post gerelateerd aan jouw merk’, ‘Resoneert het met (potentiële) klanten’, ‘Is het relevant voor jouw product of dienst’ en ‘Denk je dat je met deze tekst jouw doelen behaalt’ de lezer richting een conclusie van posten of niet posten. Zodra de mail verzonden is, app ik

onmiddellijk een screenshot naar mijn zus Tirza: *'Flowchart sent, fingers crossed!'* schrijf ik erbij.

Achter deze creatie zit de ijdele hoop dat mijn moeder voortaan ietsje langer nadenkt voordat ze iets op internet deelt. Of om precies te zijn: dat ze wat minder corona- en conspiracy-gerelateerde berichten schrijft en repost. Ik erger me niet alleen aan haar vaak ongefundeerde, slecht geschreven en angst zaaiende complottheorieën – haar online gedrag heeft ook een directe invloed op mij. We maken namelijk samen een podcast en ik krijg de laatste tijd steeds vaker berichtjes van luisteraars dat ze zich storen aan de conspiracy content van mijn moeder.

Langzaam maar zeker voel ik me als Rituals in de samenwerking met de veelbesproken en intussen gecancelde Moon-sisters. Wie? Precies. Natuurlijk mag iedereen een eigen visie op vaccinatie hebben. Maar waarom willen mensen hun mening er telkens over verkondigen, ook als ze geen medische achtergrond hebben?

* * *

'Onze familierelatie is altijd belangrijker dan onze zakelijke arbeidsrelatie.'

'Mooi gezegd hoor kind, daar ben ik het helemaal mee eens!' Even leek het overdreven om een officiële samenwerkingsovereenkomst met mijn moeder te ondertekenen. Maar ik neem liever het zekere voor het onzekere. Wie een bedrijf start, moet zich professioneel opstellen, zelfs als je moeder en dochter bent.

Het idee om samen te werken aan een podcast ontstaat in het najaar van 2019. Mama wordt door een misdiagnose onverwachts opgenomen op de intensive care. Een acute ziekenhuisopname die haar bijna haar leven kost. Het is alsof ik

me voor de eerste keer realiseer dat haar leven een houdbaarheidsdatum heeft. Wanneer mijn stiefvader Coen me belt dat mama met een darmknoop in het ziekenhuis ligt en dat het kantje boord is, ben ik in eerste instantie vooral verward. Ik heb nog een overgrootmoeder en een oma, mijn mama is toch nog lang niet aan de beurt om dood te gaan?

Mijn zus Tirza kan sneller schakelen. Ze woont in Engeland. Bijna onmiddellijk nadat ze het hoort, zit ze op de eerste vlucht naar Nederland. Mijn broertje Bodhi is druk met zijn theaterwerk. Hij zit in Graz voor een Duitse productie. Vooralsnog komt hij niet naar het ziekenhuis. Hij is het type mens dat een knop kan omzetten en gewoon kan doorgaan met de orde van de dag. Iemand die altijd maar doordendert en dan ergens aan het einde van de rit zachtjes omvalt, wanneer blijkt dat alles weer in orde is. Ik vind het bewonderenswaardig.

Voor de deur van de kamer waar mama ligt, draait Coen zich nog een keer om. Hij wil ons geruststellen en tegelijkertijd waarschuwen voor hoe ze erbij ligt: 'Je moeder is gewoon aanspreekbaar hoor. Geen slangen in haar neus of mond. Wel slangetjes van het infuus in haar arm.'

Mama is zichtbaar blij dat we er zijn. Het is vreemd om haar zo te zien. Haar haren steken alle kanten op, ze draagt geen make-up en in plaats van haar modieuze garderobe is ze nu gehuld in een blauwe ziekenhuisjurk. Ze ziet eruit alsof ze een hele week niet heeft geslapen. De kamer ruikt muf.

'Jeetje... mam...'

Tirza loopt direct op mama af en pakt haar hand. Coen zet zich voorzichtig neer op het voeteneinde. Ik onderdruk mijn tranen en zeg: 'Nou, je hebt ons wel laten schrikken!'

Terwijl ik de rest van mijn familie met elkaar hoor bijpraten, lijk ik uit mijn lichaam te treden. De angst die ik voel voor de dood van mijn moeder overvalt me. Ik veroordeel het, want ik ben immers volgens de wet volwassen en zou het in theorie prima zonder haar kunnen redden. Maar als ik daaraan denk, is het alsof ik verzuip. Ik wil niet zonder mijn mama. Ik staar kort naar de slangetjes in haar arm en de pleisters op haar hand. Niet te lang, want dan word ik duizelig.

Terwijl Tirza nog allerlei slimme vragen stelt, zink ik dieper weg in mijn gedachten. ‘Wat als mama wél dood was. Is er dan iets wat ik nog tegen haar had willen zeggen? We zeggen eigenlijk nooit “ik hou van jou” en knuffelen doen we ook niet vaak. Moeten we daar dan vandaag opeens mee beginnen?’ In gedachten repeteer ik een ‘ik hou van jou’. Het doet onnatuurlijk aan.

‘Kom eens hier moppie, gaat het wel een beetje?’ Mama strekt haar arm naar me uit.

‘Ja, hoor prima.’

Dat is een leugen. Ik houd mijn adem in en knipper mijn opwellende tranen weg. Ik stik er bijna in. Ik wil niet huilen. Ik wil niet dat mama in het ziekenhuis ligt. Ik wil dit allemaal niet. Dat ik van haar houd, vertel ik haar die dag niet. In plaats daarvan snotter ik op haar blauwe ziekenhuisgewaad. Dat is in principe hetzelfde, nietwaar?

Het besef van mijn moeders sterfelijkheid laat me niet los. Vijf maanden na haar ziekenhuisopname besluiten we om samen een podcast te maken. Een serie afleveringen waarin ik met haar in gesprek ga over alles wat ik nog aan haar wil vragen voor de dood. Ik interview mijn moeder en we spreken met mensen die hun moeder verloren over wat ze nog hadden willen vragen. Als we samen aan de keukentafel het

idee schetsen, hebben we allebei kippenvel.

Binnen een maand hebben we een huisstijl, een fotoshoot, een Instagram-kanaal en de eerste afleveringen van onze podcast. We zitten in een flow, waardoor het opstellen van een samenwerkingsovereenkomst als mosterd na de maaltijd lijkt. Toch vinden we het belangrijk. Ik stel een basisdocument op met afspraken over auteursrecht, kernverplichtingen, planning, financiën en manieren om de overeenkomst te beëindigen.

‘Het is allemaal maar simpel hoor mam. Het belangrijkste is dat we het eens zijn dat onze familierelatie zwaarder weegt dan de arbeidsrelatie.’

Mama knikt. Een paar minuten later zetten we onze handtekening. We vieren het met een wandeling in het bos en een warm appeltaartje bij het restaurant van Auberge Du Bonheur.

De podcast loopt als een trein. In een korte tijd hebben we duizenden luisteraars. Mensen melden zich aan om geïnterviewd te worden en luisteraars sturen massaal berichtjes over hoe de afleveringen en interviews hen helpen bij hun eigen rouwverwerking. Met een spoedcursus Instagram leer ik mama hoe ze highlights in haar profiel kan maken en hoe ze de podcast direct vanuit Spotify kan delen. Ik maak een contentplanning en leg mijn moeder precies uit wanneer ze wat kan reposten op haar persoonlijke accounts. Met vallen en opstaan post mama steeds vaker. Ze houdt zich braaf aan de contentplanning, met steeds meer interactie op social media als gevolg. Ik voel een zekere trots wanneer ik mijn LinkedIn open en zie dat ze op eigen initiatief iets uit de contentplanning plaatst.

Helaas is de promotie van het platform niet het enige wat mama deelt. Steeds vaker zie ik haar dingen schrijven over

covid. Ik scrol door haar tijdlijn: een enkel berichtje over de laatste podcast. Daarna alleen maar corona.

Een repost van ene Annemieke die beweert

‘Er is helemaal geen gezondheids crisis en ook nooit geweest. Er is een PCR-testcrisis.’

Een foto van een krantenartikel met als kop

‘Miskramen en bloedingen na vaccin’.

Een bericht over hoe een coronasneltest zeven keer de toegestane hoeveelheid ethyleenoxide – een giftige stof – bevat.

Een post over corona en politiek, met het bijschrift

‘de NSB is van alle tijden...’

Een afbeelding met de quote

‘Een QR-code betekent niet dat je gezond bent, het betekent dat je een volgzame overheidsslaaf bent!’

Een YouTube-link getiteld

‘GRAPPERHAUS BLOKKEERT ONAFHANKELIJK ONDERZOEK NAAR KINDERMISBRUIK’

en mijn moeder die het bijschrift

‘die heeft bloed aan zijn handen!’ heeft geplaatst.

Een repost van een bericht met de tekst

‘Regering geeft toe dat het juridisch bindende afspraken maakt met het ongekozen WEF.’

En natuurlijk telkens de hashtag #ikdoenietmeer mee.

Van onze podcast is op haar LinkedIn zo goed als niets meer te bekennen. Op dat moment investeer ik wekelijks zo’n anderhalve dag in ons bedrijf. Van het updaten van de website tot het editen van de podcast en het vullen van onze socialmediakanalen. En wat doet mama? Het is alsof we een winkel hebben waar ik in mijn eentje sta te zwoegen, terwijl mijn moeder vrolijk op straat aan het flyeren is. Niet voor de pro-

ducten in onze winkel, maar voor ideeën die niets met onze dienstverlening te maken hebben.

In eerste instantie maakt het me boos. Daarna maakt het me bang. Als er na een duik in haar tijdlijn één ding duidelijk is, dan is het dat mijn moeder dagelijks allerlei content consumeert die angst zaait. Dat kan toch niet gezond zijn? De verwijzing naar NSB'ers maakt me van slag. Hoe kan ze zulke uitspraken doen? Haar eigen opa heeft nota bene in een werkkamp gezeten tijdens de oorlog.

Ik ben niet de enige die afhaakt. Als er iemand in mijn netwerk op zoek is naar een goede organisatieopsteller om teamprocessen te begeleiden, tip ik mijn moeder. Opstellen kan ze immers als de beste. Een dag later ontvang ik een berichtje: 'Lief dat je haar aanbeveelt. Haar website ziet er goed uit! Maar als ik zie wat ze op haar tijdlijn post, dan moet ik eerlijk bekennen dat mijn interesse in een kennismaking verdwijnt. Mijn eigen vrouw werkt in de zorg en de berichten die jouw moeder over corona deelt kloppen echt niet. Met zo iemand wil ik niet werken.'

* * *

De eerste keer dat ik mijn moeder aanspreek op de dingen die ze op internet plaatst, ben ik voorzichtig. Ik ken haar langer dan vandaag en weet dat ze niet voor niets zelfstandig ondernemer is geworden: ze is wars van autoriteit en als je een zin begint met 'je moet' dan onderbreekt ze je om te zeggen: 'Ik moet helemaal niets!' En gelijk heeft ze. Het is een eigenschap die is meegegeven aan de volgende generatie. Al haar kinderen zijn zelfstandig ondernemer.

Wanneer ik twijfel over hoe ik het beste iets met mijn moeder kan bespreken, vraag ik het aan Cato, haar beste vriendin.